

**Programma van maatregelen bij
Archeologienota: Kasteeldreef/Otterdreef,
Zoersel (prov. Antwerpen)**

Robby Vervoort (red.)
Freelance Senior Archeoloog
Borgerhout, oktober 2016

Elly N.A. Heirbaut
LAReS
Halle-Zoersel, oktober 2016

Titel

Programma van Maatregelen bij
Archeologienota:
Kasteeldreef/Otterdreef
Zoersel
(prov. Antwerpen)

Auteur

Robby Vervoort (red)
Elly Heirbaut

Opdrachtgever

LV-architecten bvba

Projectcode

2016J217

Plaats en datum

Borgerhout, oktober 2016

Reeks en nummer

RVFSA-Rapport,

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens	3
2. Inleiding	6
3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek	7
4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen	7
4.1. Algemeen	7
4.2. Nederzettingsterreinen	8
4.3. Landschap en bodem	8
5. Onderzoeksstrategie, motivering, fasering en methodiek	8
5.1. Motivering	8
5.2. Sleuvenplan	9
5.3. Uitvoering van het veldwerk	10
5.3.1. Afwijkingen ten aanzien van het puttenplan	11
5.4. Bijzondere voorwaarden	11

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

Zoersel, Katseeldreef/Otterdreef

Ligging

Antwerpen, Zoersel

Kasteeldreef/Otterdreef

Kadastrale gegevens

Zoersel: Afd. 2

Zoersel: Sectie A

Perceelnrs.: 155 A, 156 A, 129 E

Bounding Box

X 167635,9 Y 216180,7

X 167735,5 Y 215977,1

X 167696,7 Y 215959,9

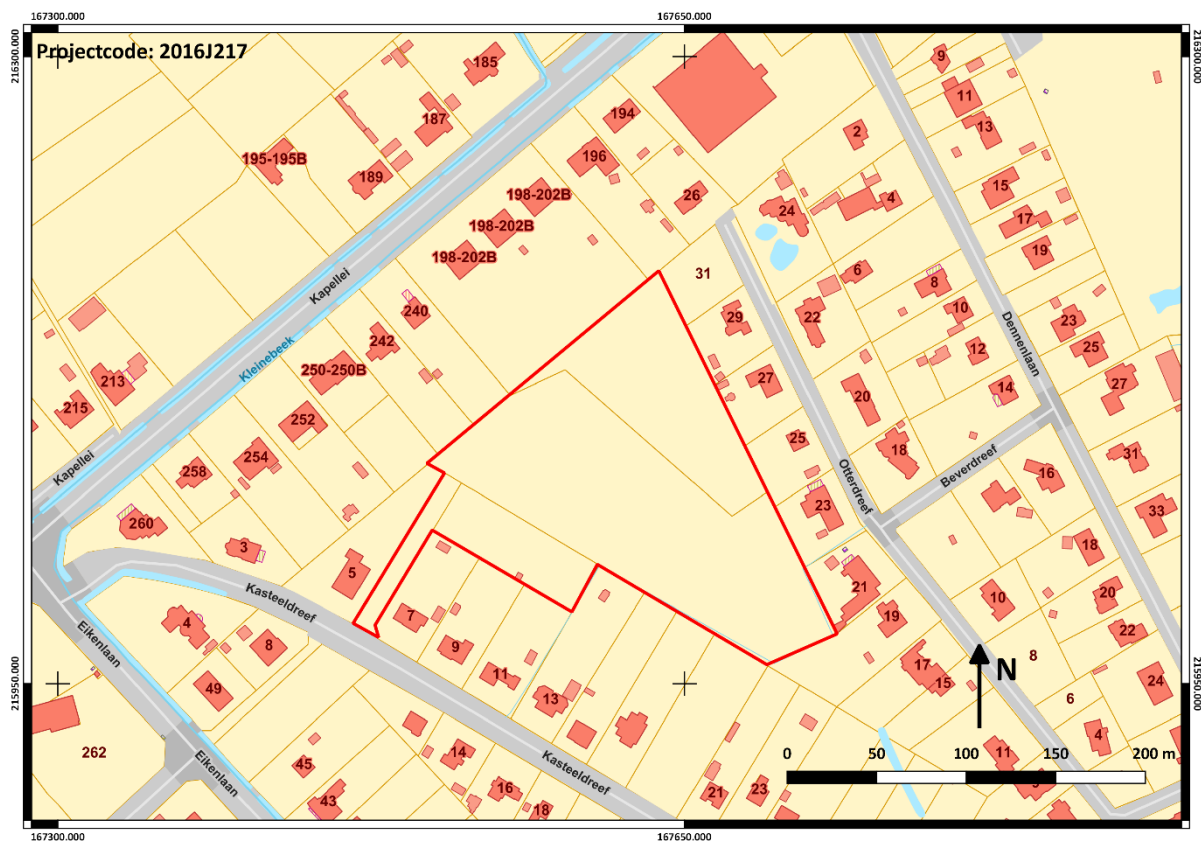
X 167525,5 Y 216061,9

X 167476,0 Y 215977,6

X 167464,7 Y 215983,9

X 167515,7 Y 216067,8

X 167507,4 Y 216071,7

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied¹

Onderzoek

Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek

Projectcode

2016J217

Opdrachtgever

Gerard Van de Voorde

Contactpersoon opdrachtgever

Mevr. Sarah Van den Bergh
LV-architecten bvba

Veldwerkleider

Elly Heirbaut. LARes.

Erkend archeoloog

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

Nummer wettelijk depot

Niet van toepassing

¹ www.geo.onroerendergoed.be

Termijn

17 oktober - 26 oktober

Geplande ingreep

Bouw van ca. 25 appartementen op braakliggend terrein.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3000m² of meer en de oppervlakte van de bodemingrepen bedraagt minstens 1000 m², zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en is gelegen buiten een zone waarop lagere oppervlaktecriteria van toepassing zijn.

Randvoorwaarden

De percelen zijn geen eigendom van de bouwheer en zijn momenteel dus niet toegankelijk voor eventueel voorafgaandelijk onderzoek.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied (**onderzoeksvraag 1**)?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied (**onderzoeksvraag 2**)?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein (**onderzoeksvraag 3**)?

- Wat is de impact van de geplande werken (**onderzoeksvraag 4**)?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op (**onderzoeksvraag 5**)?

Thesaurus

Archeologienota, bureauonderzoek

2. Inleiding

Vanuit het bureauonderzoek kan niet geconcludeerd worden of er zich wel of geen archeologische waarden in het gebied bevinden. Uit hoofdstuk 5 is gebleken dat de bodem van het plangebied niet of nauwelijks verstoord is, waardoor eventuele archeologische sites nog goed bewaard zullen zijn. In de omgeving zijn weinig vindplaatsen geregistreerd, maar dit wil niet zeggen dat dit gebied weinig archeologische potentie heeft. Integendeel, de oorzaak van de beperkte kennis zou mogelijk eerder te wijten kunnen zijn aan het feit dat men vroeger weinig tot geen aandacht schonk aan de aanwezigheid van archeologische vondsten en sporen tijdens de bouw. Zo is bijvoorbeeld de Bloemenwijk in Halle, op slechts enkele 100-den meters ten noordoosten van het plangebied, gebouwd in de jaren '60 en '70 van de voorgaande eeuw, en het is niet uit te sluiten dat men toen geen oog had voor archeologie. Om tot goed onderbouwde conclusies te komen en op gerechtvaardigde manier uitspraken te kunnen doen over het al dan niet moeten uitvoeren van vervolgonderzoek, is het nodig om meer informatie in te winnen over het terrein. Dit vooronderzoek kan in principe verschillende vormen aannemen, maar hier zal beargumenteerd worden dat slechts één onderzoeksmethode de benodigde informatie kan opleveren.

Prospectie van het terrein zal geen informatie opleveren, enerzijds omdat het terrein nooit anders gebruikt is dan grasland en eventuele vondsten dus niet aan het oppervlak kunnen zijn gekomen onder invloed van landbouw (ploegen); anderzijds omdat eventuele vondsten letterlijk onzichtbaar zullen zijn door de begroeiing. Geofysisch onderzoek en booronderzoek zijn in dit kader ook niet relevant: met betrekking tot het dateren van eventuele sporen leveren zij geen tot weinig bruikbare resultaten op. Daarom wordt geadviseerd om over te gaan tot een vooronderzoek met ingreep in de bodem, in de vorm van proefsleuven.

Dergelijk vooronderzoek dient normaliter uitgevoerd te worden in het kader van de archeologienota die toegevoegd moet worden aan de stedenbouwkundige aanvraag. Echer, in dit specifieke geval zijn de terreinen nog niet toegankelijk: ze zijn wel fysiek toegankelijk maar de overdracht is nog niet gerealiseerd en de aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning is juridisch gezien nog geen

eigenaar van de gronden waar de appartementsgebouwen gerealiseerd zullen worden. Deze overdracht is gekoppeld aan het goedkeuren van de stedenbouwkundige aanvraag; archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem kan bijgevolg pas uitgevoerd worden op het moment dat deze overdracht heeft plaatsgevonden. Het gaat hier dus om een uitgesteld traject.

3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek

Voor de aanleiding tot het vooronderzoek en de resultaten van het bureauonderzoek: zie hoofdstukken 2 en 3 van de archeologienota. Voor de synthese en het beantwoorden van de onderzoeksvragen op basis van het bureauonderzoek: zie hoofdstuk 4 van de archeologienota.

4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen

Vanuit de bureaustudie is gebleken dat er nog maar heel weinig geweten is over de geschiedenis van Halle, Zoersel en St. Antonius (alledrie deelgemeenten). Nochtans is er hier en daar al wat bekend, en zijn er vondsten en sporen aangetroffen uit de late bronstijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Dat deze vindplaatsen binnen de gemeentegrenzen voorkomen, geeft aan dat dit gebied gedurende de verschillende perioden van de geschiedenis in trek was en dat er zich bijgevolg nog meer vindplaatsen in de ondergrond kunnen bevinden. Deze redenering doortrekkend, kan het dus niet uitgesloten worden dat het onderzoeksgebied 'leeg' is wat archeologische sites betreft. De intacte bodemopbouw zou garant kunnen staan voor een goede bewaring van een eventuele site.

Op basis van het niet-destructief vooronderzoek (bureauonderzoek) kan bovenstaande niet bepaald worden. Hiervoor zal een vooronderzoek met ingreep in de bodem moeten plaatsvinden. Dit zal tot doel hebben vast te stellen of er archeologisch erfgoed in de bodem aanwezig is, en dit te registreren, determineren en waarderen. Verder zal bepaald worden in hoeverre de geplande werken een impact hebben op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed. Indien mogelijk zal bekeken worden of er mogelijkheid is tot behoud in situ. Indien dit niet realiseerbaar is, zullen uit het vooronderzoek aanbevelingen vloeien voor vervolgonderzoek.

Om bovenstaande te kunnen realiseren, is het noodzakelijk voorafgaand aan het vooronderzoek met ingreep in de bodem een aantal onderzoeksvraagstellingen te formuleren:

4.1. Algemeen

- Zijn er archeologische sporen aanwezig in het plangebied? Zo ja: wat is de aard en datering van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten aanwezig in het plangebied? Zo ja: wat is de aard en datering van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit van de vondsten?

- Wat is de ruimtelijke begrenzing van de sporen (zowel horizontaal als verticaal; strekt de site zich uit buiten de grenzen van het plangebied)?

4.2. Nederzettingsterreinen

- Zijn er aanwijzingen voor nederzettingsterreinen in het plangebied? Zo ja: uit welke periode dateren deze, en waren ze tijdelijk of permanent?
- Zijn er aanwijzingen voor continuïteit of fasering van de nederzetting en/of structuren?
- Welke elementen kunnen bijdragen tot de kennis van de economische en sociale relaties in de verschillende perioden/fasen?
- Wat is de relatie van de vindplaats tot deze in de ruimere omgeving?
- Zijn er aanwijzingen voor andersoortig gebruik van het terrein (anders dan bewoning)? Zo ja: uit welke periode dateren deze, en waren ze tijdelijk of permanent?
- Zijn er sporen van ambachtelijke activiteiten?
- Zijn er sporen van agrarische activiteiten?
- Zijn er sporen van landgebruik (perceelsindeling, wegen, akkers, grondstofwinning...)?

4.3. Landschap en bodem

- Is de oorspronkelijke bodem intact?
- Wat is de opbouw van de bodem?
- Hebben er post-depositionele processen plaatsgevonden en welk effect hebben deze gehad op de archeologische resten?

5. Onderzoeksstrategie, motivering, fasering en methodiek

5.1. Motivering

Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van eventuele archeologische resten is verder vooronderzoek noodzakelijk.

Prospectie van het terrein is niet aan de orde. Het gebied is in gebruik als grasland en is de laatste eeuwen niet gebruikt als akker. Eventuele vondsten zullen bijgevolg onzichtbaar zijn door de begroeiing.

Vooronderzoek in de vorm van boringen is in dit plangebied niet relevant. Boringen zullen indicaties opleveren voor de gaafheid van de bodemopbouw. Hiervan is echter al voldoende bekend, namelijk dat het terrein nog nooit bebouwd is geweest en dat de enige verstoring die heeft plaatsgevonden, het aanleggen van de gasleiding is geweest.

Geofysisch vooronderzoek is in dit geval ook geen meerwaarde. Vaststellen wat de aard en datering is van eventuele sites kan niet aan de hand van geofysisch onderzoek.

In dit specifieke geval is vooronderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek de enige manier om goede informatie te verkrijgen over eventuele archeologische vindplaatsen in het plangebied. Op deze manier kan niet alleen gewaardeerd worden wat de aard en ouderdom van de eventuele vindplaats is, maar kan ook beter ingeschat worden wat de bewaartoestand er van is (zie Code van Goede Praktijk, artikel 8.6.1.1, 'doel'). Deze drie elementen zijn van cruciaal belang in het adviseren over een eventueel vervolgtraject.

5.2. Sleuvenplan

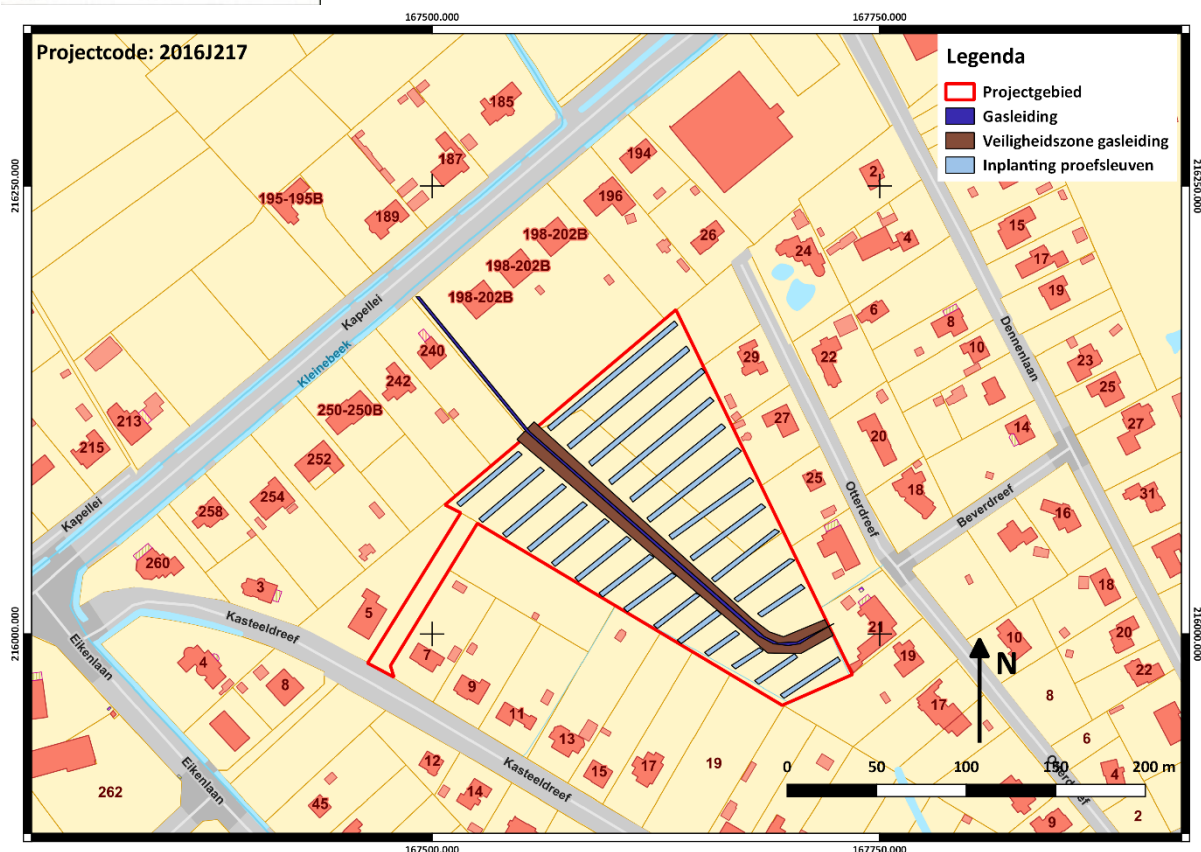
De voorgestelde proefsleuven en -putten hebben als doel te bepalen of er zich archeologische resten in het plangebied bevinden, en vast te stellen in hoeverre het eventuele bodemarchief verstoord is. Voor de ligging van de proefsleuven is er weinig belemmering, alleen de gasleiding die doorheen het terrein loopt en waar aan weerskanten 5,25 m uit de buurt dient te worden gebleven.

Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt ca. 2,6 ha. Dit houdt in dat, rekening houdend met een minimaal dekkingspercentage van 12,5% (zie Code van Goede Praktijk, paragraaf 8.6.2), er ca. 3250 m² aan proefsleuven dient te worden aangelegd om gefundeerde uitspraken te kunnen doen over de rest van het terrein.

De proefsleuven zullen 3 m breed zijn en parallel aan elkaar over de hele breedte van het terrein getrokken worden, uiteraard met inachtneming van de veiligheidszone van 5,25 m aan weerszijden van de gasleiding. Door bredere proefsleuven aan te leggen wordt de kans dat structuren worden aangesneden en herkend verhoogd, maar indien nodig zullen bij twijfel nog kijkvensters aangelegd worden om de aard van een spoor of sporencluster te achterhalen. De locatie van deze kijkvensters wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider.

De oriëntatie van de proefsleuven is parallel aan de noordwestelijke perceelsgrens, waardoor ze met andere woorden lichtjes noordoost-zuidwest zullen lopen. De afstand tussen de proefsleuven, gemeten van middelpunt tot middelpunt, bedraagt 15 m.

In het geval er lithisch materiaal wordt aangetroffen, dient te worden geëvalueerd of het gaat om een concentratie lithisch materiaal of afzonderlijke vondsten. Indien het gaat om een concentratie lithisch materiaal waarvan vermoed wordt dat deze zich in situ bevindt, dient de onderzoeksstrategie hieraan aangepast te worden conform de richtlijnen in de Code van Goede Praktijk (paragraaf 8.7).

Figuur 2: Inplanting sleuven en aanduiding veiligheidszone

5.3. Uitvoering van het veldwerk

Het proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk (paragraaf 8.6.1.2 t/m 8.6.1.9, waarin de verschillende onderdelen van het opgraven en registreren van de archeologische waarden beschreven staan). Aangezien het hier gaat om een site zonder complexe verticale stratigrafie moeten de richtlijnen, die in paragraaf 8.6.2 van de Code van Goede Praktijk geformuleerd zijn, te worden gevolgd.

Dit geschiedt met behulp van een graafmachine (rupsbanden) met vlakke graafbak (geen getande bak). De grond wordt gescheiden uitgegraven, waarbij de bouwvoor apart wordt gehouden. Tijdens het afgraven van de grond wordt deze onderzocht met behulp van een metaaldetector.

Vondsten die uit sporen afkomstig zijn, worden toegekend aan dit spoor. Losse vondsten (vondsten uit bodemlagen) worden verzameld in vakken van 3 x 5 m. Hierdoor kan later eventueel een overzicht gegenereerd worden van vondstconcentraties.

Als er graven worden aangetroffen, dienen deze te worden behandeld volgens de Code van Goede Praktijk.

In het geval er een lithische site wordt aangetroffen, zullen de artefacten individueel ingemeten worden. Hierbij geldt dat niet alleen hun horizontale ligging maar ook de verticale positie vastgelegd

dient te worden. Indien mogelijk moet ingeschat worden of het om een activeitenzone gaat of eerder om verspreide vondsten.

Het vooronderzoek wordt uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog. De uitvoerders moeten geen bijkomende competenties hebben ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Het doel van het vooronderzoek is na te gaan of er zich archeologische relictten in de bodem van het plangebied bevinden, wat de aard en datering hiervan is en wat de bewaringstoestand is. Het onderzoek is succesvol als dit achterhaald kan worden maar als ook achterhaald kan worden wat de waarde is van de eventueel aangetroffen site in het kader van de kenniswinst. Hiertoe zijn de eerder genoemde onderzoeksvraagstellingen geformuleerd.

5.3.1. Afwijkingen ten aanzien van het puttenplan

In een aantal situaties kan afgeweken worden van het voorgestelde puttenplan. De Code van Goede Praktijk voorziet in de mogelijkheid af te wijken van de voorgeschreven norm, mits motivatie (paragraaf 8.2, lid 7).

- Het voorgestelde puttenplan is indicatief en dient niet rigoreus nagevolgd te worden. Putten en sleuven kunnen licht verplaatst worden afhankelijk van de situatie op het terrein (hindernissen) of indien blijkt dat een sleuf volledig verstoord is (bijvoorbeeld aanwezigheid van een recente greppel), kan geopteerd worden de positie te wijzigen. Voorwaarde is dat de dekkingsgraad en verspreiding van de sleuven voldoende is om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

5.4. Bijzondere voorwaarden

Bij de beschrijving van de geplande werken is gebleken dat de planvorming voor het projectgebied nog niet definitief is. Hoewel de vorm van de bebouwing al wel is bepaald, is nog niet duidelijk waar deze gebouwen op het terrein ingepland zullen worden. Hierdoor is de locatie van de bestrating/wegen ook nog niet definitief, wat ook geldt voor de ligging van de geplande wadi. De locatie van de geplande minizuiveringslocatie is ook niet bekend.

Dit maakt dat tijdens het vooronderzoek het hele terrein onderzocht dient te worden: de precieze locaties die verstoord zullen gaan worden zijn immers nog niet bekend. Indien in een later stadium de plannen wel definitief zijn, en de verstoringslocaties bijgevolg wel goed zijn af te bakenen, kan hiermee rekening gehouden worden bij een eventueel vervolgonderzoek.